

A SZÉKESFŐVÁROS IPARRAJZISKOLÁJA.

IRTA: LYKA KÁROLY.

GYAKRAN visszagondolok egy emlékeztetés kiállításra, amelynek nemsokára negyedszázados jubileumát ülheti meg az, akinek kedve lesz hozzá. Nekem métermértékű szolgál annak kimérésére, hogy tulajdonképpen hova is érkezünk el azóta. Föllesztgetem képeit; valamennyi közt néhány lakásberendezés benyomása kísért legelevenebben emlékezetemben: szörnyen agyonkárpítózott, „stilszerű“ lakások, szerteséjjel pedig úgynevezett kézimunka. Szorgos ujjacskák munkája, a legdívatosabb divatlapok mintái nyomán. Dilettánsok, akik nem akartak „elmaradni“, taplóból való fényképereteket, pamutból nyírt kanárimadarakat állítottak ki. Ez volt az a kor, amikor javában virágzott egy rejtélyes műfaj, amelyet ma már meg se értünk, mert gyarló agyvelőnk egyetlen fiókjában sem helyezhető el. E műfaj a dísz tárgy. Definíciójával adósunk marad az öreg Larousse és az ifjú Pallas-lexikon. Ma már csak halványan sejtjük, hogy a dísz tárgy hivatva volt a magyar családban is a művészetet képviselni. Tehát a való égi mását. E célból a dísz tárgyat céltalanul kellett készíteni, nehogy gyakorlati használata lekoptassa róla a nimbust. Dísz tárgyat mindenféle anyagból lehetett alkotni: hajból, havanna-gyűrűből, porcellánból és textil-anyagokból. A főszempont az volt, hogy ne aljasuljon napi életünk szolgálójává. A dísz tárgy tehát felülemelkedett a perc nyomorult aktualitásain s az emberek csak annyiban érintkeztek vele közvetlenül, hogy nagytakarítás alkalmával pamuttal, ócska kefékkel, fujtatóval, tollseprővel s más hasonló lenge szerszámmal eltávolították róla a port. Magas pódiumáról a dísz tárgy gögösen tekintett le a közönséges életet élő emberkékre...

Felejthetetlen emlékek! Hova lettek?

Mert ime, a lakásberendező művész nem épít többé architektonikus kőformákból bútort s a kanári, a hajfestmény, a rokokó porcellán-pásztornó és a lombfűrész-szülte dísznévjegy-tartó szebb hazába költözött s abba hagyta

napi életünk fölékesítését. Asztalosaink — sajátságos — nem a valónak égi mását gyalulják többé, hanem reális székeket, amelyek — ülni lehet. A szekrények homlokzatáról lehanyatlott a korintusi oszlop. A kárpitos csüggedten tekint a mennyezetétől megfeszított nyoszolyára. Asztalok keletkeztek, amelyeket nem aranyozott oroszlánok tartanak. És a kézimunka, a házi művészkedés e klenódiuma nem fizet elő többé a bécsi divatlapokra.

Szóval, valami nagy változás történt Fiume és Alsó-Kubín közt. E nagy darab földről elsöpörték a „dísz tárgy-korszak“ művészetét. Vajda János hátborsóztató verse jutna eszünkbe, ha a világ e kiraboltatása egyáltalán hatna ránk. De, sajátságos, e nagy felfordulás nem nyílallik a szívünkbe. Kitünően érezzük magunkat. Mi több: beállunk e hadrend sorába. Mi is döngetjük a szekrények klasszikus oszlopaikat. Mi is kérjük hölgyismerőseinket, hogy ne himezzenek eredeti Waldmüllereket a párnákra. Művészek, műkedvelők egyaránt kinőttek abból az 1885-ös kiállításból. Nyíltan folyik a hadjárat az iparművészeti kiállításokon. És örvendetes módon folyik az aknamunka a rossz, a hamis, a lelketlen, a tudatlan művészet ellen a fővárosi iparrajziskolában. Emberek, akik a maguk kezével dolgozzák meg a falat, fát, vasat, szövetet, üveget, agyagot, azután olyanok, akik ugyan nem a lakásberendezést, a művészi ipart választották életpályául, hanem otthonukat akarják a maguk ízlése szerint emberségessé formálni s ezt az ízlést igazán művészivé nevelni — ennek a két kategóriának közös iskolája a fővárosi iparrajziskola. Bár megsokszorosodnék a vidéken is mentül szaporábban.

Évek óta figyelemmel kísérem, tanulmányozom a székesfővárosi iparrajziskolát éppen az imént felvetett szempontból. Mert nem csekély öröm látni, hogy egy egészséges elv mint köti, növeli, érleli gyümölcseit. Az alapvető elv: az okos, céltudatos, alapos rajz. Valaki e szó hallatára a gumi és törő fagyos

korrektségű csodáira gondolhatna, amelyek csupán a tisztasági érzéket hozzák emócióba s amelyek az igazi rajzhoz úgy aránylanak, mint egy izom-preparátum az élő emberhez. A szépírási szabályok szerint kifent gipsz-álarok — híven a litografált minták nyomán — valóban nem adhatnak értéket. De a rajz ezeralakú, mindent behálóz, és csaknem azt mondhatnók, hogy az emberi kéz minden tevésvetésének irányítója. Lehet rajzolni ceruzával papírosan, de lehet mintázóféval agyagon, pamuttal a szövöszéken, színes üveggel az ablakon, patrónnal a falon, pöröllyel a vason. Ami a gőzgépen a regulátor, az a rajz a művészetben és művészkedésben. Még sokkal több. Mert úgy ahogy e termekben tanítják, emberséges nevelőeszköz is. Előbb látni, aztán nézni tanít. Rávisz minket arra, hogy megfigyeljük, elemezzük, átkutassuk azt, ami élénk kerül. Tehát a magunk talpára állít, a magunk emberségébe vetett bizalmat növeli. Ekképpen majdnem morális erejűnek mondhatnók. Az iparrajziskola nyilvános rajz- és mintázótermében a növendékek kicsinyenagya, amatőrje és kézművese ebben az irányban szerzi meg rajztudását, minden későbbi munkálkodásának biztos alapját. A munkaterem növendékei megmenekülnek attól a veszedelemtől, hogy merő papírosrajz révén holt sémákat sajátítsanak el. Mert mihelyt túl vannak az elemek elemein, festéket fognak ecsetjükre, hüvelykujjukkal mintázzák az agyagot, átstilizálják természeti modelljeiket mindenféle anyag jelleme szerint: falfestéssé, párna-applikációvá, edénydísszé, szőnyegmintává. Mint alakul át, mint él új meg új életet az így felfogott rajz ezeken az anyagokon, mint válik formálójukká, művészi elemükké! Akik e nyilvános munkatermekben így kóstolnak bele a rajz lelkebe, a formák gyönyörűségébe, azokat megmentett embereknek tekinthetjük: ők válnak majd a lakását szépítő, a helyes érzékkel válogató, az igazán jó holmit igazán megbecsülő publikummá. E falankszra bizton számíthat fejlődő művészetünk.

De ez csupán egy kategória. És csupán egy kis része annak a mintegy 800 növendék-

nek, akik az oroszlanutcai piros házban dolgoznak. Mert az iskolának egyéb, igen fontos célja is van, amelyet soknullás számokkal kifejezhető gazdasági érdekek súlyosbitanak. Az iskola csak részben nevel a modern művészet színvonalán álló amatőröket, dilettánsokat. A növendékek másik, túlnyomó része egyenest az életpályáját teszi itt értékesebbé. A sokféle tanfolyamon, amely itt egységes vezetés mellett folyik, szorgalmasan dolgozik a maga kiképzésén inas, munkás meg önálló iparos is.

Ha már túl van a rajz elemein, megtanulja a rajznak a saját mestersége területén való alkalmazását. Dekoratív festők, edény- és üvegfestők, üvegművesek fejlesztik rajztudásukat oly irányban, hogy a gyakorlati életben, künn a műhelyekben, jobb, értékesebb, nemeőbb izlésű munkát készíthessenek. Körrajzoló, sokszorosító, fényképészek megint külön osztályban kapják a nekik való oktatást. Viaszt, agyagot formálnak mások. Természetesen nem elvontan, nem elméletileg folyik e tanulás, hanem műhelyszerűen. Az agyagban dolgozó például mindjárt ki is égeti munkáját a kemencében, sőt színes mázzal ékesítheti, amelyhez maga stilizálja a mintát. Egy osztály a szőnyegszövés minden fajta technikáját műveli. De nem csak csomóz. Mert a munka szomszédságában folyik a textil-tervezés tanítása is. Fémművesek, lakatosok, gépészek a szorosan vett rajzon kívül a nekik hasznos szakrajzban, a szerkezetek ismeretében, ügyes alkalmazásban kapnak oktatást. Asztalos, kőműves, kőfaragó, szobafestő, fazekas, szabó, mind nem csupán az általános rajzíg jut, hanem megtanulja a forma és dísz oly alakítását, ami által munkája értéke hirtelenül megsokszorosodik, mert művészi értéke nagyobbá lesz. E sokféle tanfolyam, amelynek felsorolása kis katalógus volna, külön jelentőséggel bír azért, hogy aláfalazza e kézművesek, ez iparművészek anyagi jólétét, könnyebbé teszi megélhetésüket, nagyobb teret nyit boldogulásuknak. Akiben van gazdasági érzék, tudni fogja azt is, mit jelent ez. S mérlegelni fogja azt is, hogy az ily emberek keze által feldolgozott anyag mily rohamosan növekszik értékében. A mi szempontunkból azonban

még ki kell emelnünk, hogy a gárda, amely évről-évre kikerül ennek az iskolának falai közül, mily hathatósan járul hozzá iparunk, iparművészetünk művészi megnemesítéséhez. Mert nem sokra mennénk, ha a haladást mindössze csak az jelentené, hogy néhány kitűnő művésztalentum is megjelent immár Magyarországon látóhatárán, s hogy e néhány talentum jeles terveket készít. Súlyt kell helyeznünk az egész, az általános színvonal mentül kiadósabb emelésére. Az utolsó, a legszegényebb műhelyig kell e haladás áldásainak elérkeznie. Igaz, feszült munkával dolgozik e fontos feladatok teljesítésén Ágotai Lajos igazgató céltudó vezetése mellett az iparrajziskolának tanári testülete. De mi mást jelentene, ha az országban még száz ilyen intézetünk volna!

Ha még megemlítjük, hogy az intézet a fővárosi népiskolái és iparostanonciskolái tanítóknak rajzban való továbbképzéséről is gondoskodik s ezzel hathatósan előbbre viszi a fővárosi rajzoktatás ügyét, röviden vázoltuk az iparrajziskola programját és jelentőségét: az e füzetben bőven reprodukált mun-

kák felvilágosítást adnak az eddig elért eredményről is. Ha mi ezeket nagyra becsüljük, talán elfogultaknak látszunk. Azt vélhetné valaki, hogy kelleténél jobban szeretjük ezt az intézményt, mert a mienk és mert a maga nemében egyetlen. De megnyugtathatjuk magunkat. A külföld kritikus szeme is megvizsgálta és kiválónak ismerte fel. Meglehetősen rideg és közömbös nyugati fórumok is érdeklődni kezdtek iránta, s a legjobb angol szaklap, a „The Studio“, külön kölcsönkérte az iskola munkamutatványait reprodukcióra. Ahol úgy értene a kéz finom munkájához, mint Angliában, ott az ily kritikának nem közönséges a becse.

Régi gyenge iparunk, anyagaink potom értékesítése, a nyolcvanas évek izlésének ernyedtsége homályos árnyékká válik, ha ily egészséggé nevelhetjük iparunkat, kézművészségünket, dilettánsainkat. Az Iparrajziskola máris kidagadt korlátolt kereteiből. Azt mondhatjuk, hogy égetően sürgős a megnagyobbitása. Még sürgősebb példájának országos követése.

A MŰHELY KIÁLLÍTÁSA.

... Járom a Műhelynek kigyóteri helyiségében megnyitott második kiállítását, s elgondolkozom azon, hogy mennyire fejlődött tökeerőre, vezetés szempontjából ez a fiatal egyesülés. Élvezem a Tátray Lajos installációját, érzem a Czako Elemér szervező, energikus kezének erejét.

A művészeti élet minden megnyilvánulását felölelő kiállítás mégsem elégit ki. A művészek egyrésze mintha fáradtabb, színtelenebb volna, mintha megakadt volna a fejlődés. Multban tett ígéretük be nem váltódtak, s elfoglalt pozíciókról visszavonulás, hátrálás történt... Hogy miért? arra is rátérek.

Ez a legjobb esetben stagnálásnak mondható állapot már az előcsarnokban észlelhető... Nem értem a zsűrit. Én például Fűrlinger

Rezsőt határozottan visszautasítottam volna, mert hiányzik belőle a kvalitás.

Erősebb mérték alkalmazható a cserepek befogadásánál is, amelyeknél nem ártana olyan művésznek a keze, akiben van valami invenció. Ha nem volna Wesselynek néhány, művészi szempontból érdekes, kivételben azonban másodrendű ékszere, Tarjának egy csomó kitűnő technikával készült dolga, ha nem látnék néhány színben nagyon finom Zsolnay-vázát, akkor az első helyiség színvonala menthetetlen volna... Így ezek tartják...

Következik Toroczkai-Vigand Edének az ebédlője. Beállították a kirkatba, amelynek sívár nagy ablakán mintha kiesnék az egész szoba. Teledobálták mindenféle szőnyeggel, párnával. Máramarosszigeti átlagmunkák borítják a benne lévő árúpolcot. A sarokban meg